

שאלות ותשובות

עם הרב יוסף צבי רימון

ברכת הבשמים על שקית תה או על קפה

שאלה

כיום יש שקיות תה ואבקות קפה במגוון טעמים וריחות. האם כאשר מריחים את השקית או את האבקה צריך לברך את ברכת הבשמים? ואם כן – איזו ברכה מברכים?

תשובה

האם מברכים על תבלין?

באופן כללי מברכים את ברכת הבשמים רק על **דבר שנועד לכך שיריחו בו** (ראו ברכות נג., "דלאו לריחא הוא דעבידיא"). לכן לא מברכים על "מוגמר" שמטרתו לתת ריח בבגדים (על פי הרמב"ם, ברכות פ"ט ה"ח; שו"ע רי"ז, ג), כי הוא נועד לבישום בגדים ולא כדי שיריחו בו (זו גם הסיבה לכך שלא מברכים על אבקת כביסה ריחנית שמטרתה לבשם את הבגדים).

לאור זאת יש לדון אם אפשר לברך את ברכת הבשמים על תבלינים המיועדים בעיקר לבישול, משום שעיקר מטרת התבלין איננה הריח אלא נתינת טעם בתבשילים.¹ מדברי **שולחן ערוך הרב** (סדר ברכת הנהנין, י"א, ט) עולה למעשה שתבלינים אלו אינם נחשבים עשויים לריח ולכן אין לברך עליהם, וכן כתבו **התורת שבת** (רצ"ז, ס"ק ו) ואחרים. לעומתם, **הט"ז** (ס"ק ז) במסקנתו כותב שאמנם בדרך כלל תבלין נחשב כדבר שאינו עשוי לריח, אולם כאשר האדם נוטל אותו מתוך כוונה להריח בו – עצם הפעולה הזו מגדירה אותו כעת כדבר העשוי לריח שאפשר לברך עליו. וכך פוסקים **המשנה ברורה** (רצ"ז, ס"ק י) ורבים מהאחרונים.

איזו ברכה מברכים?

השולחן ערוך (רט"ז, ב) פוסק שכאשר אדם לוקח מאכל על מנת להריח בו הוא מברך "הנותן ריח טוב בפירות" (על פי ברכות מג:).

ואם היה פרי ראוי לאכילה, מברך הנותן ריח טוב בפירות.

לאור זאת נחלקו הפוסקים ביחס לברכה על **ציפורן**: לדעת **השולחן ערוך** (שם) **והט"ז** (ס"ק ד) מברכים עליו "הנותן ריח טוב בפירות" כיוון שהוא משמש גם למאכל, אף שאינו נאכל לבדו אלא רק מתבל מאכלים אחרים. אולם **הלבוש** (שם, ג) השמיט את פסק השולחן ערוך, וביאר **האליה רבה** (ס"ק ט) שלדעתו דבר שלעולם אינו נאכל בפני עצמו אינו נחשב "פרי" ולכן לא שייך לברך עליו "הנותן ריח טוב בפירות" (ואף **השולחן ערוך** עצמו (ר"ב, טז) פסק שהאוכל ציפורן בפני עצמו אינו מברך כלל). לפי הלבוש נראה שיש לברך על ציפורן "בורא עצי בשמים", וכך באמת נוהגים רבים מן הספרדים (בן איש חי, שנה א', ואתחנן, ו; חזון עובדיה – ברכות, עמי שיט). אולם **האליה רבה** (שם), **החיי אדם** (ס"א, ד) ורבים מפוסקי אשכנז מכריעים שמאחר שיש מחלוקת בדבר – יש לברך על ציפורן "בורא מיני בשמים", וכך נטיית **המשנה ברורה** (ס"ק טז).² באופן דומה הכריעו הפוסקים לגבי **קינמון** – למנהג הספרדים מברכים עליו "בורא עצי בשמים" (ילקוט יוסף, רט"ז, ד), ולמנהג האשכנזים מברכים עליו "בורא מיני בשמים" (שולחן ערוך הרב, סדר ברכות הנהנין, י"א, ג; ועוד).

שקיות תה ואבקת קפה

לאור זאת, מה מברכים על שקית תה שיש לה ריח טוב או על אבקת קפה ריחנית? לגבי תערובת התה, הרי שהיא כלל לא נאכלת, ולכן מברכים עליה "בורא מיני בשמים" למנהג האשכנזים, ו"בורא עצי בשמים" (או "בורא עשבי בשמים") למנהג הספרדים (ובמקרי ספק – "בורא מיני בשמים").

לגבי **אבקת קפה** שריחה טוב, **המשנה ברורה** (רט"ז, ס"ק טז) כותב שכיוון שאוכלים את האבקה עצמה, הרי שאם נוטלים אותה על מנת להריח אותה מברכים עליה "הנותן ריח טוב בפירות". ניתן להבין שלדעתו אמנם לא אוכלים את האבקה בפני עצמה אלא רק כשהיא מעורבת במים, אך עירוב במים בלבד ללא חומרים נוספים לא נחשב כתיבול במאכלים אחרים. אך מסתבר יותר שבזמנו היו אוכלים את האבקה עצמה עם מעט סוכר, וממילא **בימינו, שלא אוכלים את האבקה, ממילא דינה כמו תערובת התה** וברכתה "בורא מיני בשמים" למנהג האשכנזים, ו"בורא עצי בשמים" למנהג הספרדים (וכן דעת הרב אלישיב, הובא בספר וזאת הברכה, עמי 381).

אם רוצים לברך על שקיות תה או אבקת קפה **במוצאי שבת** – בוודאי ניתן לעשות זאת, אם כי לכתחילה ראוי לייחד בשמים כך שיהיו מיועדים באופן קבוע לברכת הבשמים במוצאי שבת (משנ"ב רצ"ז, ס"ק י).

ברכה על ריח הקפה בזמן השתייה

על אף שאמרנו שיש לברך על ריח אבקת הקפה, הרי שאם שותה כעת את הקפה אין לברך על הריח (תוספות ברכות מג:, רא"ש ברכות פ"ח סימן ג'), וכך פוסק **השו"ע** (רט"ז, ב):

והני מילי כשנטלו להריח בו... אבל אם נטלו לאכול ולא נתכוון להריח בו, אף על פי שהוא מעלה ריח טוב – אינו מברך.

הטעם לכך הוא שבמקרה זה מטרתו של השותה אינה להריח (רא"ש שם), ומשום שבמצב כזה הקפה אינו עומד לשם ריח וכבר אמרנו שאין מברכים על דבר שאינו מיועד להרחה (משנ"ב ס"ק יא). מה הדין אם שותה את הקפה ומתכוון **גם להריח? לפי הרא"ש** (שם) במקרה זה יברך ברכת הריח. אולם **הגר"א** (ביאור הגר"א שם) סובר שרש"י ותוספות חולקים על הרא"ש וסוברים שאין לברך על פרי שמיועד בעיקרו לאכילה. **הביאור הלכה** (ד"ה או לאוכלו) דן בדברי הגר"א ומסיק שרש"י ותוספות מסכימים לדעת הרא"ש, ולכן הכריע שהנטל מאכל על מנת לאוכלו וגם להריחו – **מברך על הריח**. והוסיף, שגם לדעת הגר"א אם נוטל את הפרי במיוחד כדי להריח יברך ברכת הריח (אפילו אם מתכוון מיד אחר כך לאוכלו). אך לדעת **החזון איש** (או"ח, ל"ה, ס"ק ה), גם במקרה זה לא יברך עליו את ברכת הריח, כי הוא מיועד בעיקרו לאכילה.³

כדי השתייה מריחים אותו – לא מברכים ברכת הריח. אם מתכוונים להריח את הקפה – הספרדים מברכים "בורא עצי בשמים" או "בורא עשבי בשמים" (בהתאם לסוג התה), והאשכנזים מברכים "בורא מיני בשמים". אולם רבים נוהגים כדעת החזון איש וכלל לא מברכים ברכת הריח על קפה, גם אם מתכוונים להריחם, כי עיקרו לאכילה ולא לריח (ומי שמברך בוודאי יש לו על מי לסמוך).

הלכה למעשה

על שקיות תה ריחניות או אבקת קפה ריחנית מברכים ברכת הבשמים (ספרדים – "בורא עצי בשמים" או "בורא עשבי בשמים", אשכנזים – "בורא מיני בשמים"). ניתן לברך עליהם בברכת הבשמים בהבדלה (ולכתחילה ראוי לייחד בשמים מיוחדים להבדלה).

השותה קפה ולא מתכוון להריחו – אינו מברך על הריח. ואם מתכוון גם להריחו, לפי המשנה ברורה יברך "בורא מיני/עצי בשמים", ולפי החזון איש לא יברך כיוון שהקפה מיועד לאכילה ולא לריח. ואף שמעיקר הדין נראה כדעת המשנה ברורה, רבים נוהגים כדעת החזון איש ולא מברכים במקרה זה (ומי שמברך בוודאי יש לו על מי לסמוך).

ברכת ה' עליכם,
הרב יוסף צבי רימון
יו"ר עמותת סולמות
ראש הישיבה ורב המרכז האקדמי לב
רבה של אלון שבות דרום

1 יש תבלינים שהפוסקים דנו אם ריחם מספיק נעים וטוב כך שאפשר בכלל להגדירם כבשמים ולברך עליהם, כגון פלפל וזנגביל (עינו ט"ז, יו"ד ק"ח, ס"ק י; **ש"ך**, נקודות הכסף שם; **משנה ברורה** רצ"ז, ס"ק א). אנו נדון בתבלינים שמוסכם שריחם טוב וחשוב, כגון ציפורן, קינמון, אגוז ומסקט ועוד.

2 מדבריי כמה ראשונים עולה שיש לברך על הציפורן "בורא מיני בשמים" מעיקר הדין ולא מחמת הספק, מפני שרק על עצים שניטעו לשם ריח מברכים "בורא עצי בשמים" (**רשב"א** ברכות מג. ד"ה מתיבי; **ארחות חיים**, הלכות ברכות, אות לח, בשם **רב האי גאון**; תוספות ברכות מג. ד"ה ועל).

3 מי שמריח את כוס התה בוודאי לא מברך כיוון שאין במשקה שום דבר מתערובת התה.